

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2016

CİLT:6 SAYI:11-12

ISSN: 2146-5207

“BAŞKA BİR TEPEDEDEN” BAKINCA: YAHYA KEMAL’İN MUHAFAZAKÂR DÜNYADAKİ İTİBARI ÜZERİNE

Hasan AKSAKAL

Özet: Büyük Türk şairi ve yazarı Yahya Kemal Beyatlı, 1884 yılında bugün Osmanlı Devleti sınırları içinde bulunan Üsküp'te doğmuştur. Yahya Kemal Beyatlı'nın hareketliliği sadece mekansal değildir. Yahya Kemal Beyatlı fikir aleminde de gezgin olmuştur. Bu çalışmada, Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinden örneklerle tartışmalar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yahya Kemal Beyatlı, Şiir, Muhafazakâr Dünya.

FROM "ANOTHER HILL": ON THE REPUTATION OF YAHYA KEMAL IN THE CONSERVATIVE WORLD

Hasan AKSAKAL

Abstract: The great Turkish poet and writer Yahya Kemal Beyatlı was born in 1884 in Skopje, which is within the borders of the Ottoman State, Macedonia today. Yahya Kemal Beyatlı's mobility is not only spatial. Yahya Kemal Beyatlı has also been a traveler in the realm of ideas. In this study, discussions will be made with examples of Yahya Kemal Beyatlı's poems.

Keywords: Yahya Kemal Beyatlı, Poem, Conservative World.

“BAŞKA BİR TEPEDEN” BAKINCA: YAHYA KEMAL’İN MUHAFAZAKÂR DÜNYADAKİ İTİBARI ÜZERİNE

Hasan Aksakal

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ifadesiyle, o “bizim ilk ve hakikî klasiğimizdir.”¹ Hepimiz en az birkaç dize veya beyit biliriz onun şiirlerinden. “Aziz İstanbul” sıfat tamlaması onun imzasını taşır, “Lâle Devri” kavramının gerçek mucidi odur, “İnsan, âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar” sözünün müellifi, Türk muhafazakâr sanat anlayışının/estetığının kurucu figürü olarak o kabul edilir.

Yahya Kemal’den bahsediyorum. 1884-1958 yılları arasındaki fani ömründe Üsküp’ten Selanik’e, İstanbul’dan Paris’e, Ankara’dan Varşova’ya, Madrid’den Karaçi’ye, sonra yeniden İstinye ve Ada sahillerine mekânsal olarak hareketli bir yaşam sürmüştür Yahya Kemal. Bunu kırkını yeni devirdiğinde, yani 1925’te yazdığı bir şiirinde dile getirmiştir de:

*Bir gün dedim ki “istemem artık ne yer ne yâr!”
Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar;*

Daha önemli bir nokta var; hareketliliği sadece mekânsal değildir şairin. Yahya Kemal fikirler âleminde de bir seyyah olmuştur. Bir Osmanlı olarak yeşeren fikirleri 20. yüzyılın başlarında tamamen Abdülhamid karşıtı ve Batı-yanlısıyken, Paris’te geçen dokuz yıl zarfında önce sosyalist, sonra Turancı olur. Burada durmaz; peşi sıra bir de Albert Sorel’den, Maurras’nun *Action Françoise* çizgisinden etkilenen yeni bir tür milliyetçiliğe uzanır.² Bunu bu-

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Kendi Gök Kubbemiz”, **Edebiyat Üzerine Makaleler** (içinde), İstanbul: M.E.B. Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s.382.

² Yahya Kemal şöyle diyor o yıllar için; “Memleketi zindan, Avrupa’yı nurlu bir âlem gibi görüyordum. İstanbul’un hafiyelik havasından ürkmüştüm, bilhassa Asya ahlakından müteneffirdir [nefret ediyordum, H.A.]... Bilhassa Paris, hayalimin fevkinde bir yıldız gibi parlıyordu.” Aktaran ve sosyalizmden Turancılığğa savruluşuna aynı sayfada değinen Tansel

günkü milliyetçilik kuramlarındaki “perennialism” olarak isimlendirebiliriz. Sonrasında bütüncül bir medeniyet tasavvuru geliştirmek için Türkiye’de Nev Yunanilik (kültürel Yeni Yunancılık) hareketinin liderliğini yapmaya çalışır Yahya Kemal. Birkaç yıl sonra ise Bergsoncu çizgideki *Dergâh Mecmuası* çevresi, onun 1920’lerin başındaki Anadolu milliyetçiliğe gösterdiği ilginin en bilindik referansı olur. Üstelik ölümünden sonra *Eğil Dağlar* ve *Aziz İstanbul* adı altında toplanan maneviyatçı-milliyetçi yazıları, ekseriyeti Yunan ordusu karşısında verilen İstiklal Savaşı sırasındaki Kuvva-yı Milliyeciliğinin ispatı olarak 1960’lardan sonraki her nesle devlet eliyle öğretilmiştir. Yahya Kemal ayrıca 1945 sonrasında, 1071’i milat alarak, 1453’ü büyük bir eşik sayarak tarih görüşünü yenilemiş ve Osmanlı’yı “Müslüman Türk”ün temsili olarak merkeze çekip, yüzyıllarca süren bir altınçağ kurgulamıştır. Yahya Kemal’in Erken Cumhuriyet dönemindeki rolü ve etkisi ilginçtir. Onu CHP’nin önce Tekirdağ, Yozgat, Urfa ve İstanbul’dan milletvekili, sonra Varşova ve Madrid’de diplomatı ve sonra da kültür ataşesi/müşaviri olarak görürüz. Türk muhafazakârlığını onun kurup edebi kanonunu oluşturan iki neslin de (ilki 1880’lerin ortalarında doğanlar, ikincisi 1900’ün hemen sonrasında doğanlar) gelişimindeki rolü, Yahya Kemal’in bu dönemdeki kültürel-sanatsal çevreler üzerindeki etkisiyle yakından ilişkilidir.

Ancak bütün bunlardan ve yazının ilerleyen kısımlarında anlatacağım çok, öğrencisi Ahmet Hamdi Tanpınar’ın her zaman değilse bile genellikle görmek istediği; Nihat Sami Banarlı’nın, İstanbul Fetih Cemiyetinin, Aydınlar Ocağının, Türk-İslam sentezcilerinin genellikle değil her zaman göstermek istediği; Münir Nurettin Selçuk’un besteleriyle tekrar ışıldayan bir Yahya Kemal vardır gözümüzün önünde.

I

Yahya Kemal’in Ziya Gökalp’le girdiği bir polemikte sarf ettiği “Kökü mâzide olan âtiyim” sözü, Türk muhafazakâr modernleşmesinin şiarı olarak kabul edilir. Bu sözle, sürekli değişen, ancak değiştikçe aynı kalan, kendini canlı tutan bir gelenekçilik, geçmişten geleceğe bir perspektif olarak benimsenmiş ve vitalist (dirimselci) bir hareket anlayışı işaret edilmiştir. Hâlbuki 1920’lerin

Güney, “Yahya Kemal Beyatlı”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, 3. Cilt: *Modernleşme ve Batıcılık* (içinde), der: Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, 4.baskı, 2007, s.223.

ortasından 40'lara değin Yahya Kemal kayıptır! Şahsiyet itibarıyla da, eser itibarıyla da. Eseri yoktur; zira muhafazakârlığın referans noktalarını bir bir ortadan kaldıran inkılâplar karşısında “muhafazakâr” Yahya Kemal suskundur. 1936'da *Kültür Haftası*'nda tek bir yazısı çıkmıştır; yirmi yıla yakın sürede sadece dört de şiiri: “Açık Deniz”, “Geçmiş Yaz”, “Bir Tepeden” ve “Mih-râbâd”. 1927'de Varşova'da yazdığı “Kar Mûsikîleri” şiirini, Tanburi Cemil Bey'i yâd ettiği ve bu yolla klasik Türk müziğinin bir süreliğine yayın ve eğitimini askıya alan “mûsikî inkılâbına” muhalefet yapmakla suçlanabileceğini düşünerek 1941'e dek yayımlatmamıştır.³ Şahsiyetini ortaya koyup azametini ispat ettiği bir örnek de yoktur, çünkü küçük hesaplar ve büyüklenme zaafı arasında dalgalanıp durulması; alkole, melâle, başına buyrukluğa alış(tırıl) masına ve Parizyen bohem-sanatkâr olarak başka bir gözle görülme ayrıcalığına sahip olmasına rağmen itibarı hem kritik bir eşikte durmuştur. Yaşadığı birkaç şahsiyet analizi imkânı sunan olayda ya (Atatürk'ün huzurunda) ayağa kapanmıştır, ya (Madrid Sefaretinden Paris'e firarı ya da Celile Hanım olayında) kaçıp saklanmıştır, ya (adının karıştığı rüşvet skandalında) tanıdıklarını devreye sokup kurtarılmayı beklemiştir. Bu açıdan bakıldığında, Yahya Kemal Türk edebiyatının çilelerle boğuşan “kahraman şair” tiplemesinden, örneğin Nâmık Kemal'den veya Mehmet Akif'ten, uzağa düşmektedir. Bir başka açıdan bakıldığında, Yahya Kemal'in modernleşme sürecine ilişkin beklentisini açıklamakta yararlandığı “imtidat” [süreklilik; uzanmak] kendi sanat ve politik-bürokratik yaşamında geçerli olmamış; büyük kesintilerle, dönüşümlerle ve yarım bırakmışlıklarla birlikte değerlendirilecek bir yol izlemiştir.

II

İlerleyen kısımlarda değineceğimiz üzere, rehavet ve keyif insanıdır Beyatlı. Gönül eri, sarhoş anlamlarına gelen 'rint'lere verdiği önemi en açık şekilde gördüğümüz “Rindlerin Akşamı”, şairin bir diğer yönünü bize gösterir. İslamın yarın ölecekmiş gibi çabalamak konusunda sınırları gayet belirli kurallarını aşan, aşamadığında onu esneten, estetiğe sığınan, duygusal taşkınlıklara gebe bir ruhu ve biraz da ilmihal Müslümanlığından uzak, hatta azade, Bektaşî-meşrep bir dünyevi Müslümanlığa temayülü vardır Yahya Kemal'in.

³ Beşir Ayvazoğlu, “Yahya Kemal'in Bir Siyasetçi Olarak Portresi”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 13-14, Yaz-Güz 2007, s.22.

*Dönülmez akşamın ufkundayız. Vakit çok geç;
Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç!*

İçkiye düşkündür üstelik. Gamsız geçen Paris yıllarının hatıralarına sirayet eden havası, işret merakı, kimi ahbaplarını zorla içkiye alıştırması Yahya Kemal'in yaşamıyla ilgilenenler için bilindik şeylerdir. "İstanbul Ufuktaydı" adlı şiirinde de, Allah'ın, geceleri yıldızlı gökyüzüne karşı sevgiliyle beraber sefa içinde içkisini içecek sıhhati bağışlamasının kendisi için kâfi olduğunu söyler.

*Bir saltanat iklimine benzer bu şehirde,
Hûlya gibi engin gecelerde,
Yıldızlara karşı,
Cananla beraber,
Allah içecek sıhhati bahşetse...
Bu kâfi...!*

Öte yandan Baudelaire'in üzerinde bıraktığı etki Yahya Kemal'in usul usul uyuşturucu kokan "Büyü Şiir" de dile getirdiği gibi, onu çapkınlıktan, batak-hanelerden, kadın merakından uzak bir ihtiyar adam olarak tasvir edenlerin düşündüğünün çok ötesindedir.

*Bir gün veda edip o diyârın hayatına,
Döndüm bütün bütün vatanın kâinatına.
Lâkin o bahçelerde geçen devreden beri
Kalbimde solmamıştır o şi'rın çiçekleri.*

Yemesini, içmesini çok seven Beyatlı'ya dair sadece Paris'in değil, Varşova'nın da bütün pavyonlarını, batakanelerini iyi bildiği hâlâ söylenir. Yahya Kemal'in,

*Alnında halka halkadır aşüfte kâkülü,
Göğsünde yosma Gırnata'nın en güzel gülü*

Veya "Sicilya Kızları" şiirindeki

*Ve hep civâra serilmiş kadife divânlar
İçinde, bûsedden ölmüş vücûdlar bükülüir*

...türü dizelerinde ince bir erotizm, bir "temptation" daima vardır. "Karnaval ve Dönüş" isimli şiirinde, Fransa'nın Nice şehrindeki festivali tasvir ederken, odağında yine Cermen, Slav, Anglosakson güzelleri, erotik gerilim ve içki vardır.

*Nis karnavalda eğleniyor;
Her yanda haykırış ve gülüşler...
Bir haftadan beri
Rü'yalarım da sallanıyor vals etekleri...
İçmek, gülüşmek eski zaman itiyâdıdır.
Bu karnaval,
Geçmişte bağ-bozumlarının belki yâdıdır.
Garb âleminde eğlenişin bir misâli bu.
Yunan, Lâtin ve Cermen'i tek cins eden havâ
Esmiş bu mâvi sahile bir mûsikî gibi.
Neş'eyle süslüyor verilen her ziyâfeti
Geçmiş devirlerin nice şîrin kıyâfeti.
Bir kısmı maskeli,
Bir kısmı maskesiz,
İslâv güzelleri,
Cermen güzelleri,
Hepsinden ince Anglo-Sakson güzelleri.
Gül sinelerde, içki kadehlerde renk renk
Mahrem muâşaka,
Aşkın dudaklarında kalan güllerin teri...*

Devam eden şiirin sonunda ise Erenköy'de sevgilisiyle buluştuğu, aşk şarabı içtiği saklı bahçeler... Yahya Kemal Beyatlı'nın, 1948'de Karaçi'de, Türkiye'nin Pakistan'daki ilk büyükelçisi olarak bulunduğu sıradaki sıkıntısı da, o renkli âlemlerden çok uzak kalışının etkisini de taşıyor olsa gerektir.

III

İşin doğrusu Yahya Kemal'in toplamı bir avuç tutan miktarca az, etkiye çok şiirlerinde öne çıkan unsur, tıpkı Ahmet Haşim'deki gibi, akşam, gurup vakti, mehtap, hülya, hayâl, geçip giden zaman, akisler, rüzgâr, durgun su, parıltılar ve denizin maviliği ve rüya gibi Türk sembolizminin aşına olduğu imajlardır. O kadar ki, örneğin "Akşam Mûsikîsi" isimli

şiiiri adeta Ahmet Haşim'in kaleminden çıkmış gibidir. Bu konu özelinde Haşim'den fazlası olarak, "Boğaziçi medeniyeti" diye isimlendirilen ve varlıklı İstanbulluların dinlencesini, eğlencesini ele alan şiiirlerini Yahya Kemal'in hanesine eklemek mümkündür. Onun Divan edebiyatının son temsilcisi kabul edilmesine yol açan şey de, bu "Aheste çek kürekleri mehtâb uyanmasın" türünden şiiirleridir. Onu klasik yapan, muhafaza edilmesi gereken bir sanat üslubunun son temsilcisi olarak saydıran nokta da esasen budur.

Bununla beraber, bu durgunluğun, dinginliğin, nostalji ve muhabbetin yanında bir de kılıç sesleri, fetih ruhu, atlılar, "Allah Allah" sesleriyle düşmana taarruz edenlerin koşturmacası, kısacası gazâ felsefesinin bulunması Yahya Kemal'e ikinci bir pâyeye daha kazandırmıştır. Bu yöndeki -1942'den itibaren görünür olan- eserleri arasında "Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik" dediği "Akıncılar" şiiiri, "Mohaç Türküsü" muhtemelen 20. yüzyıl Türk şiiirine aşina olan herkes tarafından iyi bilinen örneklerdir. Yine de onun görkemli Osmanlı geçmişine en güçlü kültürel referanslarını belki de Itrî üzerine yazdığı gürültülü, mutantan şiiirde görmek mümkündür. Bir kısmını alıntılatacak olursak;

*Tâ Budin'den Irâk'a, Mısır'a kadar,
Fethedilmiş uzak diyarlardan,
Vatan üstünde hür esen rüzgâr,
Ses götürmüş bütûn baharlardan.
O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan.*

*Mûsikîsinde bir taraftan dîn,
Bir taraftan bütûn hayât akmış;
Her taraftan, Boğaz, o şehriâyîn,
Mâvi Tunca'yla gür Firât akmuş.
Nice seslerle, gök ve yerlerimiz,
Hüzünümüz, şevkimiz, zaferlerimiz,
Bize benzer o kâinât akmış.*

Görüldüğü gibi, bu şiiirde yedi yüz yıllık geçmiş ve üç kıtanın eşiğinde buluşan genişçe bir coğrafya Itrî'nin sanatında birleştirilip gururla sahiplenilirken, şiiirin devamında bu denli büyük bir kültürel simanın unutul-

muşluğuna, unutturulmuşluğuna karşı -Yahya Kemal'de görmeye alışık olmadığımız şekilde- tavrı alınır. Şaşırtıcı bir biçimde, Türk Aydınlanması olma iddiasındaki Genç Türkiye'nin kültürel manzarası, insanda teselli bırakmayan bir ölüm, İtrî'nin hazinesi/definesini üzerine atılmış bir ölü toprak, bir "ölüm" olarak -kapalı da olsa- eleştirilir. Bir başka sevilen eseri "Eski Mûsikî" şiirinde,

*Çok insan anlayamaz eski mûsikîmizden
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden*

... der.

Ancak Yahya Kemal'in bu tür nadir çıkışları, tıpkı şiirlerinin çok büyük çoğunluğunda gözlemlendiği gibi, bir bitmemişlik, bir yarıda kesilmişlik hissi verecek ölçüde imtidatsızdır. Hakikaten Yahya Kemal'i okurken insan "Eee, şiir burada böylece bitti mi?" demekten kendini alıkoyamaz. Bunun en muhtemel sebebi, şairin önce kafiye çiftlerini bulup belirleyip, şiirini -bazen yıllar sürmüş olsa da!- onlara göre inşa etmesi olsa gerektir.

Toparlayacak olursak, Yahya Kemal'in müzik konusunda söylediklerini ya da ima ettiklerini, başta İstanbul gelmek üzere şehirlerdeki mimari dönüşümde, milli eğitim alanındaki yeniliklerde tekrarlamadığı ve geniş bir zaman diliminde suskunluğu yeğlediği görülmektedir.

Bir Osmanlı estetiği inşa etmek/kurgulamak veya ihya etmek/canlandırmak fikri etrafında Yahya Kemal'in kamuoyundaki prestiji 1950 civarında yeniden alâka konusu olur. Ayasofya'nın cami olması yönündeki yükselen talepler, İstanbul'un alınışının yaklaşan 500. yıldönümü, Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle sonuçlanan tarihi seçim, komünizmle mücadelenin kurumlaşması ve *Aziz İstanbul'u* oluşturan kâh manevi kâh hamasi başka yazılarıyla birlikte, Beyatlı'nın gördüğü ilgi bu prestijin etrafını doldurur. Bunda, ilerleyen yıllarda önemli bir milliyetçi-muhafazakâr kültür mahfeli olacak olan İstanbul Fetih Cemiyetinin payı da unutulmamalıdır. Neticede Soğuk Savaşın da etkisiyle milli ve manevi değerlere tutunma vurgusu kuvvetli bir politik söylemin gelişimi, ömrünün son demlerine yaklaşan Yahya Kemal'e teveccühü açıkça artmıştır.

Yaşamının son demlerinden bugüne on yıllardır kesilmeyen ve onu olduğu gibi kabullenmek yerine ısrarla Yahya Kemal'den sofu bir Müslüman çıkarmaya çalışan, onu evliyalştırma derdiyle dertlenen bir çöp edebiyat olduğu aşikâr. Yakınlarının naklettikleri, mektupları ve elbette "Bâkiyese rûh eğer dilemezdim bekasını" gibi ölümsüzleşen mısralarının da verdiği

destekle, buna karşı bir söylem daha var. Onu secdede değil, İtrî’de Müslümanlaşırken gören, Süleymaniye’de bayram havasını yansıttığı için onu sayan kültürel muhafazakârları da bir yana ayırdığımızda, “Atik-Valde’den İnen Sokak”ta yoksul bir İstanbul semtinin iftar öncesini gözünde canlandırıp içinde “hâlâ bir miktar Müslümanca duygular” kalmış olmasıyla avunan Kemal’i deist olarak niteleyen veya niteler gibi olanlar⁴, ona dair başka bir profil çizmenin yolunu açmaktadır. Nâzım Hikmet’in annesi Celile Hanım ile herkesçe bilinen ve sevimsiz ayrıntıları olan malûm aşk ilişkisi, muhafazakârların erkek-egemen dilinde bugüne değin neredeyse hiç eleştiri konusu yapılmamıştır.⁵ Hatta bu noktadan Nâzım Hikmet’e eleştiri yöneltilmişliği bile vardır. Yıllar sonra bir gün Yahya Kemal’in, Celile Hanım’ın Nâzım Hikmet’e özgürlük için Galata Köprüsündeki açlık eylemine eyvallah etmeden öylece geçip gitmesinin hikâyesi de, bir zamanlar “evlat” diyerek sevdiği Nâzım için üniversitede gerçekleştirilen kampanyaya karşı olumsuz tavrı da dönemin en yakın tanıklarından olan Mina Urgan tarafından çarpıcı bir dille anlatılır.⁶

⁴ Bu konuda Tanpınar’ın, “Onun din meselesinde hiçbir teklifi de inkârı da olmadığı” yönündeki yorumu başta gelmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar, **Yahya Kemal**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982, s.50. Babanzâde A. Naim ile İslam dini üzerine yaşadığı tartışma herkesçe bilinen Beyatlı için Kaya Bilgegil de bir makale kaleme almıştır. “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Din”, İslami Bilimler Enstitüsü Mecmuası, Yıl:1, Sayı: 1, 1959, s.1-22. Yaklaşık kırk yıl sonra gelen bir tartışma-değerlendirme için ayrıca bkz. Hilmi Yavuz, “Yahya Kemal Deist mi İdi?”, **Zaman**, 9 Aralık 1997.

⁵ Yahya Kemal, Celile Hanım’ı nikâh hazırlıkları arifesinde terk edişinin nedenini, vaktiyle ev arkadaşlığı yaptığı, Nev Yunanî Hareketini beraber canlandırmaya çalıştığı Yakup Kadri’ye şöyle açıklamıştır: “Bu kadar dile gelmiş bir kadınla ben nasıl evlenebilirim? Sonra herkes bana ne der? Ne gözle bakar?” Yakup Kadri, Yahya Kemal’in evlenmekten kaçınmasını “kalender ve bohem bir şairin birtakım sosyal kayıtlar altına girmekten sakınmasına” bağlarken, bu nahoş diyalogdan sonra fikrini değiştirir. “O benim gözüme artık kendi gönlünün eğilimlerine göre değil, içinde bulunduğu cemiyetin telakkilerine ve göreneklerine bağlı olarak yaşayan bir insan, yani yine kendisinin şunu bunu yemek için tekrar ettiği ‘küçük burjuva’ sıfatıyla görünmeye başlamıştı.” Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1990, s. 174. Yakup Kadri’ye göre Yahya Kemal’in itibar ettiği duyguları değil, toplum ne der kaygısıdır. Nitekim Yakup Kadri’yi rahatsız eden tam da buydu: “İstanbul Darülfünunu müderrisliği gibi yüksek ve itibarlı bir vazifede bulunmak dolayısıyla yaşayışının iç yüzünden ziyade dış yüzüne ehemmiyet vermek lüzumu duyması ve aynı zamanda sevgilisi aleyhindeki dedikodulara inanmış olmasıydı.” Karaosmanoğlu, **a.g.e.** s.130.

⁶ Mina Urgan, **Bir Dinozorun Anıları**, İstanbul: YKY, 81.baskı, 2015, dördüncü bölümün tamamı dikkatle okunmaya değer ayrıntılar içerir.

IV

Yahya Kemal'in kişiliği sadece Nâzım Hikmet ve Celile Enver'le bağlantısı nedeniyle gündem olmamıştır. Paris yıllarında İttihatçı Dr. Abdullah Cevdet ve Dr. Nâzım sayesinde bir maaşa/bursa bağlanan, fakat yeri geldiğinde bu ilişkilerden azat olmayı beceren şairin, tüm şikâyetlere rağmen yine de neredeyse hiç uğramadığı memleketlerin milletvekilliğini zahmetsizce yapması, Hamdullah Suphi'nin ekibiyle birlikte hareket edip bürokratik 'network'ünü daima şahsi menfaatine işletmesi, ve bu uğurda örneğin muhafazakârların düşman bellediği Nurullah Ataç'a gazel yazması⁷, göze batan dozdaki lükse-konfora düşkünlüğü, hakkında çıkan bir rüşvet iddiası, II. Dünya Savaşının karneyle ekmek dağıtılan günlerinde estet müşavir olarak aldığı muazzam paranın dönemin tüm aydınlarını rahatsız etmesine karşı takındığı umursamaz tavır...

Anlatılanlara bakılırsa, Yahya Kemal bugünden bakıp yapılan yorumların ya da "hayalî Yahya Kemal" imajının yansıttığının aksine, sürekli bir tartışma konusu olmuştur. Eski kuşaktan Halid Ziya, Falih Rıfkı, Ömer Seyfettin, Hüseyin Cahit, Hamdullah Suphi, Halide Edip, Rıza Tevfik ve özellikle Süleyman Nazif'in onu türlü dalaverelerle, hasislik ve habislikle suçlaması, eser vermediği, verdiklerinin de Divan edebiyatının klasiklerinin taklidi olduğu yönündeki kanaatleri ise artık unutulmuştur.⁸ Dahası Yahya Kemal, edindiği şöhretle birlikte megalomanlaşmış, kendisi dışında, ister eski nesilden olsun ister yeni, şairlerden bahsedilmesinden rahatsız olmaya başlamıştır. Öyle ki bu konuda Türk muhafazakârlığının en önemli Batılı referanslarından biri olan Fransız şair Paul Valery bile nasibini almıştır. Valery'nin büyük şair ve büyük adam olduğunu kabul eden Yahya Kemal, yine de Valery'nin kitaplarının çok satılmadığını ve halk tarafından da okunmadığını belirtir. Abdülhak Şinasi Hisar'ın, Yahya Kemal'in bu sözlerini yorumlayışı, "Hülasa Paul Valery'den çok fazla bahsolunmasını istemiyor. Belki de kendisinin pek sevilmesini muhabbetine bir rekabet sayıyordu" şeklindedir.⁹

Bahriye Mektebinde Yahya Kemal'in öğrencisi olan Necip Fazıl'ın değerlendirmeleri daha cesur, hatta saldırgan ve daha da ilginçtir. Necip Fazıl'ın

⁷ Yahya Kemal, "Ataç'a Gazel", **Doğumunun 100.Yılında Yahya Kemal Beyatlı** (içinde), Marmara Üniversitesi Yayınları, 1984, s.213.

⁸ Ruşen Eşref Ünaydın, **Diyyorlar Ki**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985, muhtelif yerler.

⁹ Abdülhak Şinasi Hisar, **Yahya Kemal'e Veda**, İstanbul: YKY, 2006, s.44.

Yahya Kemal'e "yüzeyselliğin şairi" deyişi, Türk muhafazakârlığının sadece bir-iki temsilcisinin Yahya Kemal'den hoşlanmadığı iddiasını çürütmeye talip olan listemizde önemli bir yer tutar. *Büyük Doğu*'da şöyle yazar:

"Yahya Kemal, baştanbaşa sathî ve sahte oluşları ve bu oluşların mukallit ve aşâğılık örnekleri arasında, kelimenin bütün mes'uliyetiyle bir şairdir. Şu kadar ki, bu gerçekliği, Türk'ün cemiyetinden edebiyatına kadar sarsılan binasında, şiir köşesiyle de olsa bir temel kuracak büyük terkip ve cevhere ulaşmamıştır (...) O, dünyaları kavramakta en ileri plastik zevk hadlerinin mağrur inzivasına çekilmiş ve buradan büyük idrake yol bulamamış sanatkârdır."¹⁰

Başka yerlerde de eleştirilerini tekrarlayan Necip Fazıl, 1954'te şöhretinin nihai zirvesinde olan Yahya Kemal'i şöyle tanımlar:

"Yahya Kemal, bazen Nedim'in maskesini takmış, bazen mahir bir makyajla Naili Kadim kılığına bürünmüş, bazen da iğreti bir Nef'î rolünde sahneye çıkmış, kendi öz hayatı, meselesi, kişiliği olmayan bir şairdir. (...) Sedefte bibliolar yapmaktaki mahareti, yıldızlı kâğıt parçalarından el işi hünerleri göstermesi, işleri kesat gittiği için zamanı bol kuyumcu titizliği ile şiirde kelimelerle gözbağcılığı, onun inkâr edilemeyecek marifetidir."¹¹

Necip Fazıl'ın 1976 tarihli *Bâbiâli*'sinde başkaca ayrıntılar da mevcuttur.¹²

Bu yaklaşım akla,

*Şairim der de tufeylî yaşatır gövdesini
Dayanıp köhne Nedim artığı üç beş satıra
Senelerden beridir aynı sakız, aynı geviş
Seneler var ki doğursun diye baktık katıra*

dizelerini getirir.¹³ Bu hiciv, Yahya Kemal'i çok seven, onun yıllarca süren edebi suskunluğunu büyük bir eser vermesi için bekleyen ve hemen hiçbir politik konuda etliye sütlüye karışmayı sebebiyle hayal kırıklığı yaşayan bir ahbabının, bir başka muhafazakâr kültür insanı İbrahim Alâettin Gövsa'nındır.

¹⁰ Necip Fazıl, "Edebiyat Mahkemesi: Yahya Kemal", **Büyük Doğu**, Numara 14, 1 Şubat 1946 ve aynı yazının ikinci kısmı **Büyük Doğu**, numara 15, 8 Şubat 1946.

¹¹ Necip Fazıl, "Fikir Sanat Mahkemesi: Yahya Kemal", **Büyük Doğu**, Cilt: 8, 2 Temmuz 1954, Numara: 9.

¹² Necip Fazıl Kısakürek, **Bâbiâli**, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1976, muhtelif yerler; özellikle s.136, 148, 179-180 ve 225-226.

¹³ Refik Durbaş, "Çiçek Kokulu Şiirler", **Sabah**, 30 Ekim 2010. Ayrıca bkz. Yusuf Ziya Ortaç, **Bir Varmış, Bir Yokmuş: Portreler**, İstanbul: Akbaba Yayınları, 1960, s.141.

Bu dörtlükten de çıkarılabileceği üzere, Yahya Kemal'in ince estetik duyarlılık yaratmakla bir addedildiği uzun yıllar boyunca aslında hayli sayıda hodbinlikleri, kaba-sabalıkları olduğu başka hatıralardan anlaşılmaktadır. Yine Alâettin Gövsa'nın Tefik Fikret üzerine yazdığı bir yazıyı kıskanıp, her ikisi de milletvekili olarak TBMM'de denk geldiklerinde, Gövsa'yı, "Türk şiirine yeni bir hava getiren Tefik Fikret değil, Yahya Kemal'dir. Bunu böyle bilesin!" diye bağıra çağıra azarlayışı; aynı sebeple, yani Tefik Fikret'i "büyük şair" diye nitelediği için Halil Nihat Boztepe ile küsmesi¹⁴, Halit Fahri Ozansoy'a aynı megalomani ile Galatasaray Lisesi önünde şemsiyeyle saldırıp küfürler edişi bilindik örneklerden birkaçıdır.¹⁵

Yusuf Ziya Ortaç'ın sevimli kitabı *Bir Varmış, Bir Yokmuş: Portreler'* de şairi az sözle çokça anlatır. Örneğin Yahya Kemal "[i]sterse dünyanın en sevimli insanı olurdu. Ama bunu istemesi için sizden istemeyeceği şey yoktu. En azı kendisine tapmanızdı!" der. Kemal'i memnun etmek için sadece onu beğenmek ve başkalarını beğenmemek gerekmektedir. "Hem de şöyle böyle başkalarını değil, Ahmet Haşim'i bile... Mehmet Âkif'i bile... Tefik Fikret'i bile... Abdülhak Hamid'i bile!"¹⁶

"Dostluk, arkadaşlık, vefa, saygı bütün bu güzel duyguları ödememek şartıyla hep sizden isterdi"¹⁷ diyen Ortaç, bir gün lokantada yanına gelen Yahya Kemal'le yaşadığı diyalogu anlatır. Şaire övgüler yağdırmasına rağmen, yemekten dargın ayrılımlarını şöyle ifade eder:

"Neden mi? Sadece karşısındakine insan saygısı göstermeyişinden:

Yemek sonunda masaya küçük bir bakır tas getirtmiş ve ağzından çıkarıldığı takma dişleri karşımda yıkamaya başlamıştı... Midem burkularak koptu sandım. Belki biraz hırçın:

-Yahya Kemal, bunu yapmaya hakkın yok dedim...

Mağrur ve öfkeli haykırdı:

-Bir daha benimle oturmazsın...

Ben de aynı sesle bağırdım:

-Benimle oturan sensin!..

Kalktı, gitti, darıldık."¹⁸

¹⁴ Ortaç, a.g.e. s.138.

¹⁵ Tıpkı Ortaç'ın hatıraları gibi, dönemine dair ilginç ayrıntılar veren Halit Fahri Ozansoy, **Edebiyatçılar Geçiyor**, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1967, s.288-298.

¹⁶ Ortaç, a.g.e. s.138.

¹⁷ Ortaç, a.g.e. s.140.

¹⁸ Ortaç, a.g.e. s.140-141.

Yahya Kemal'in yakın arkadaşı olduğu kabul edilen bir diğer muhafazakâr bohem olan Peyami Safa da, günü geldiğinde Yahya Kemal'i intihalle suçlamıştır. Ona göre Yahya Kemal "Sessiz Gemi"yi Mallarmé'den çalmış, "Mehlika Sultan" şiirini ise Belçikalı bir şairden devşirmiştir.¹⁹

Ve geliyoruz Yahya Kemal'e giden yolu hep açık tutan ve onun baştaçı edilmesinde başlıca rol oynayan mutedil adama, Ahmet Hamdi Tanpınar'a... Yahya Kemal'in *Kavaklıdere* şarapları için reklam metni olarak bir beyit yazdığını öğrenen Ahmet Hamdi Tanpınar, "İçkiyi, azade hayatı seviyordu. Etrafında uyandırdığı alâkada bu azade hayatın da büyük tesiri vardı" deyip, bu durumu kabullemeye meyyaldir.²⁰ Bu Tanpınar için sevimsiz bir ayrıntıdır, ancak o kadardır; zira o, Yahya Kemal'in, "üstadının" sanat ve fikir dünyasına odaklanmak ister. En azından *Yahya Kemal* adlı kitabında ve *Edebiyat Üzerine Makaleler* derlemesinde yer alan pek çok Yahya Kemal analizinde²¹ ortaya koyduğu budur.

Ancak yine de bunu tastamam yapamadığı açıktır. Örneğin daha önce yazının başlarında "çöp edebiyat" diye nitelediğim külliyatı doğuracak gelişmelerden Tanpınar da hoşnutsuzdur. Ortaç'ın "yarı aydınların gönül tahtına oturdu" dediği durum karşısında Tanpınar, Yahya Kemal'in son zamanlarda meclisinde sohbetlerinde bulunan "görgüsüz ve kültürsüz" insanlara kızgındır; üstadını da bu vasıfsız insanlara teslim olduğu ve kendini bencilliğiyle tükettiği için eleştirmektedir:²²

"Kendi içine kapandı, bütün kuvvetini karşılaştıklarını azlıkta bırakmaya sarf etti. Efkâr-ı umûmiyeye kendini kabul ettirmek, idol olmak hırsı. Sanat-kâr bilmeli ki efkâr-ı umûmiye yoktur; daima bir kaç, birkaç yüz kişi vardır. Bu birkaç yüz kişiyi seçmek meselesidir ki asıl hünerdir. Bu bir kaç yüz kişi senin ayarında olursa ayağın sağlama basar. Fransız irfanıyla yetişmiş Yahya Kemal, birkaç dostu hariç, ya hiç Fransızca ve ecnebi dili bilmeyenleri yahut da bilip de en kötü edebiyatın numunesini verenleri seçti. Nihat Sami Banarlı, İhsan [Şükrü Aksel], Hulusi ve Orhan Şaik ve ilh. Tevfik [Celis] ki edebiyattan anlamazdı, belki son devre dostlarının en iyisiydi; ama o da hiçti. Yahya Kemal'de dostluk yoktu. Aile yoktu."²³

¹⁹ Peyami Safa, "Yahya Kemal'in Üç Devresi", *Türk Düşüncesi*, No: 52, 1 Aralık 1958.

²⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, İstanbul: YKY, 2005, s.21.

²¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, "Yahya Kemal", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, (içinde), Yahya Kemal üzerine yazdığı tam on dört farklı makaleden oluşan VII. Bölüm: s.321-388.

²² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, (haz: Zeynep Kerman, İnci Erginün), İstanbul: Dergâh Yayınları, 2.baskı, 2008, s.279.

²³ Tanpınar, *a.g.e.* s.280.

Sözün kısası, Tanpınar da Yahya Kemal efsanesinin çöküşünü, kendisiyle aynı tarihlerde aynı şeyleri yazmış olan Ortaç gibi, Beyatlı'nın "idol" olma sevdasına bağlamaktadır.

"Yahya Kemal; ihtiras, alkol ve dostları, kendi değişmemek inadı ve nihayet güzel konuşması idi. İdi de ne oldu? Fena idare edilmiş otuz manzumenin yaptığı işin yanında ne ehemmiyeti olabilir. (...) Bütün bu mülahazaların hepsini 'saplanmak' kelimesinde hülasa edebiliriz. Yahya Kemal belki kısırlıktan belki ihtiyarlıktan topladığı 'mythe personnel'ini dağıttı. İçtimaiyi tarihle fazla karıştırdı, kendisine hendesi bir nokta gibi yer seçti."²⁴

Tanpınar'ın yüzüne ve umuma başka, defterine başka konuştuğunu kabul etmemiz gerektiği gibi, Yahya Kemal'in nüfuzunu kullanarak bir süreligine olsun Paris'e gönderilmesini sağlayacak bir burs temin edememiş olmasının ve buna benzer başka başka kıymet bilmezliklerin yarattığı hınc duygusunun da, öğrenciyi hocasına karşı böyle düşünmeye sevk etmiş olabileceğini akılda tutmamız gerekir. Bununla birlikte Yahya Kemal'in entelektüel macerasına baktığımızda, giderek daha düşük kalitede entelektüel çevrelerde bulunduğu da bir gerçektir. Tanpınar'ın, cengâver hikâyeleriyle süslü Beyatlı milliyetçiliğini ince bir alayla ele aldığı "Akıncılar" türü şiirlerle itibar etmediği açıktır. Asıl bunlara itibar edenlere hiç itibar etmemesi ise, *Kendi Gök Kubbe'miz*'in İstanbul Fetih Cemiyeti bünyesinde Yahya Kemal Enstitüsü adı altında yayımlanan baskılarının kapağına bakılmasıyla bile hak verilecek bir lümpenlik gösterir.²⁵ *Kendi Gök Kubbe'miz*, adeta içindeki şiirlerin ekseriyetinden arındırılmış ve Yeşilçam'ın ucuz romantik milliyetçilik yapan filmlerinden birinden çıkmışçasına bir asker miğferi şeklinde tasarlanmış, tuğlu, ayetlerle süslü bir turkuaz miğferdir artık. Askerlik yapmamış Yahya Kemal'in naif melankolik romantizmini en iyi anlatacak şey buymuş gibi...

Türklüğü, Tanpınar'ın yazdıklarına bakılırsa hiç de gönüllü olmadan, İslamla sentezleyen yolun yapıcılarında biri olması, Yahya Kemal'i Tek Parti-sonrası dönemin kahraman kültür adamlarından biri olarak yeniden-üretmiştir. Gerçeğin bu olduğu yönündeki kendinden emin tavrı benimseyenlere, "Beyatlı, çeyrek yüzyıllık Tek Parti iktidarının inkılâpçılık adına yaptıklarına, kamuoyunda pek çok tartışma yaşanırken, üstelik 'içeriden', hatta kendisine

²⁴ Tanpınar, a.g.e. s.280.

²⁵ Bkz. Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe'miz*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 5.baskı (60 bininci), 1974.

sunulan bürokratik ve edebi pozisyonlar itibarıyla bir o kadar da ‘yukarıdan’ tek bir yüksek sesli eleştiri getirmiş midir?” diye sorulabilir.

Cevap, bünyesinde kimler vardı diye bakmadan tekrarlanan “CHP zihniyeti” ezberinin ve “Türkiye’de muhafazakârlar reformcu-yenilikçidir; sağ aslında soldur, sol da sağdır” diyen İdris Küçükömerci şablonların gerçekten gözden geçirilmesini gerektireceğinden, hayatta var olan “gerçek” Yahya Kemal’den çok, kitapta var edilen “hayali” Yahya Kemal’le yaşamaya devam etmemiz mukadder görünmektedir.